

in het ontstaan
het dipleurische

emde theologen;
zij behooren tot
is onzeker, en
af stond vast,
zijdig was; aan
zijn.

e lijn, maar een
dit punt blijven

ig af voor allen
wek geciteerd,
het verbond

uitgangspunt ge-
verstand, en een
rd „mutuus”

ij sommigen voe-
zou geweest zijn
bloetijd” en de

een contract het
t treft ieder, die
loet als vertaling

theologische stel-
den tijd, waarin
woord bedient,

egrip „mutuum”
nader uitwerkt,
ak der Leidsche

van Regius ont-
eits-stuk aantref-
Het eene staat

ologische termen
in het juridisch
ergelijking willen

ende begrip van
verstaan wordt
anvullende borg-

n schuldig is, en
tussio, dan moet
t aanspreken, en

wat er dan nog
Klaas te worden
tius en Coccejus

gezezen was, hoe
ristus borg voor
van de Leidsche

stellingen nagaat,
ontleenden, treft
andige stellingen

anders staat het
bij de vraag ge-
geweest is, en

Ook dat theolo-
gering, kan men
van de vertoogen

mag daarover
anheim deed¹⁰⁾,
elnu, niet anders

che leer, dat het
u, dipleurisch
treedt reeds aan

den bloetijd, en
gekomen is, ver-

st, om thans te
lie over het ver-

zoowel voor het
ter van het ver-

g der vraag, hoe
grootte betekenis

het verbond di-
gen standpunt in.

io Dei & hominum
ad gloriam divini

ipulatio, qua Deus
a virum facultate

benedictiones omnes
el in minimo trans-
tum aeternam

Deus...
e, de foederibus &
Aug. 1602, Lugd.

opria illa significa-
partium dispositio

personarum & iuris
inter Deum &

nasu usurpamus, qui
ut, cum bello victis

sanctissimo, non vi-
venit, quod ut vic-

es.
a solum, qui, meva
had cum hominibus

ligatio mutua, cujus
a observatio, utpot

conditionibus initum
der Leidsche uni-

tatio de fideiussori-
in arch. nr. 34

(chrift), ook in arch.
ag. 51, weer innake

ugd. Bat., 1703, kol.
Melch. Leydecker

chricke, als ik ge-
bruycken, om ons

ren gebruycken het
quaden klanck en

tot Socinisterije te
en direct strijt met

dat hij het verbond niet twee deelen (zoals verreweg de meesten, zie vorig artikel), maar drie deelen laat bevatten; het derde is dan de „sanctie” (het woord, dat Prof. Hepp aan het... volkenbondspact herinnerde, in plaats van aan de gereformeerde dogmatiek, zie mijn eerste artikel¹⁰⁾). Dit zij daargelaten. Ook hij kent weer het verbond als monopleurisch, of eenzijdig (unius lateris) in zijn afhangen van Gods beschikking, maar als dipleurisch, als de mensch van zijn kant het „adstipuleert”¹¹⁾. Dit inzake het verbond in het algemeen.

En nu het genadeverbond?

Men zou een oogenblik denken, dat Witsius aan Prof. Hepp tegemoet komt; immers, hij betoogt:

„dat de dispositie van het Nieuwe Verbondt welke aan den Hoge gedaen is, de eygene (! propria) gestalte van een Verbondt heeft, beteekenende een dubbelsydich verdrag van onderlinge trouwe (mutuae fidei dipleuron); doch dat de andere dispositie, die AEN ONS geschiedt is, meer het fatsoen (ratio) heeft van een Testament, ende meer (! magis, het is dus niet „exclusief”, om met Prof. Hepp in zijn lezing van de Westminster confessie te spreken) alleensydich (monopleuron) is”¹²⁾.

Hier maakt dus Witsius verschil — terecht — tusschen de verhouding, die God tot den Middelaar heeft, en die welke hij tot de geloovigen onderhoudt. Maar zóó bang is hij voor het woord „eenzijdig”, dat hij het al aanstands (zie boven) weigert als in exclusieven zin bedoeld op te vatten. En als hij dan zich verder uitlaat over het genadeverbond, zoover het de geloovigen aangaat, en door hen aanvaard wordt, dan komt hij weer aanstands het karakter van een dipleurisch verbond er voor opschrijven; men leze:

De mensche nu de beloften des Verbonds op die orde op welke sy voorgesteld worden aennemende, verbindt sich selven door die aenneminge om de pligten, die in de vorige beloften begrepen worden te betragten, voor ende al eer hy sich van de uitvoeringe der verdere belofte kan verseecken. Ende op dese wijze wordt het Verbondt onderling ende wederzijdsch (mutuum), Godt stelt in den Euangelio sijne beloften op een seekere orde voor. De mensch wordt uyt kracht van de Wet, voor soo veel die het Genadeverbondt bedient, verbonden om die beloften op de selve orde te omhelsen. Terwijl het gelove dit doet, verbindt sich de gelovige tegelijk, tot de betragtinge van een nieuw leven, voor en al eer hy sich het Geluksalige leven helove. Ende in deser voege is het een dubbelsydich verdrag (et hoc modo est dipleuron conventio)¹³⁾.

Men ziet het: Witsius haalt de kwestie van het zelf-onderzoek erbij; volkomen terecht. Hij brengt ze in verband met het dipleurische verbond. Wonderlijk toch, dat Prof. Hepp, die over het zelfonderzoek nog al kras zich uitliet, alsmede Prof. Kuiper, die het niet minder nadrukkelijk deed, zoo gemakkelijk over deze gereformeerde oergedachten heenloopen — Prof. Hepp, door zulk een verkeerd aanpak van de tusschen hem en mij in geding zijnde kwestie, en Prof. Kuiper, door, nadat hij zulke beschouwingen van zijn collega gelezen heeft, dan maar dadelijk het woord „dwalende broeders” te durven schrijven, maar dan naar anderen wijzende.

Wat tenslotte Cloppenburg betreft, ook hij begint zijn uiteenzetting weer met de opmerking, dat een monopleurisch „verbond” slechts kan worden „aangegaan” (maar dan moet men de aanhalingsteekens niet vergeten) met „stukken en blokken” (onredelijke schepselen, Hos. II: 18). Anderzijds mag men de partijen niet als gelijken voorstellen: het niet-monopleurisch-zijn van den tekst wordt in het register kortweg als een dipleurisch-zijn geïnterpreteerd¹⁴⁾.

We zullen ditmaal hier moeten afbreken. Het gezegde was een aanvulling van het verleden week gezegde, en wil den overgang vormen tot wat volgende week aan de orde komt: de vraag n.l. of Prof. Hepp in het spoor der gereformeerde dogmatiek loopt, als hij de verhouding van werk- en genadeverbond teekent. Wederom zal ik ontkennend moeten antwoorden.

Het spijt me werkelijk, dat ik dit alles zeggen moet. Maar als twee professoren een aanval openen van zóó groote importantie, en een enkele broeder, al voordat hij heeft nagedacht, al met applaus komt, óók waar van Kuipers lijn heel ver afgebogen wordt, dan is het onvermijdelijk, het kind bij den naam te noemen. Men zou beter gedaan hebben, wat voorzichtiger om te gaan met de goederen der gereformeerde dogmatiek. Rumor in casa is gauw genoeg gemaakt, maar men moet dan ook welbeslagen ten ijs komen.

En waar alles wat ik schreef over het medewerkschap van den mensch bij God, en over de samenhangende kwesties (ook naar Prof. Hepps eigen woord) in de verbondsbeschouwing wortelt, daar is het geen vliegenvangerij, maar pure zakelijkheid, als ik op dit punt Prof. Hepp dan ook stevig aan zijn jas trek. Het gereformeerde volk moet weten, hoe ver de kanonnen dragen, die in Amsterdam '36 opgesteld zijn.

K. S.

10) Hermann Witsius, de Oeconomia Foederum Dei cum hominibus, libri IV, Leovardiae, 1677, p. 4. Vgl. de Nederlandse vertaling (Vier Boeken v. d. Verscheyden Bedeeling der Verbonden Gods m. d. menschen door H. Wits, overgeset door Martinus van Harlingen, Utrecht, 1686, p. 6; het woord „sanctie” is hier (anders dan bij Geesink) vertaald door „aenklunging” van straffe).

11) Witsius, Lat. ed., blz. 5, Nederl. ed., 7.

12) Witsius, Ned. vertaling, 253, Latijnsche editie, 196.

13) Witsius, Ned. vertaling, 255, Latijnsche editie, 196, 197.

14) Johannis Cloppenburgii, Theologica Opera Omnia, Tom. I, Franeker, 1684, 489, vgl. register op foedus.

Gewroken spot.

In 1887 werd ik gymnasiast. Het jaar na de doleantie. Ook op het gymnasium werd wel eens met den kerke-lijken strijd den spot gedreven.

Op een dag vond ik op mijn lessenaar een papiertje, waarop deze woorden stonden: door onkunde loopen ezels en raddraaiers elkander na.

Ik zie nog het grinnkend genoegen, waarmee mijn mede-scholler mij gadesloeg, terwijl ik het papiertje las, waarop deze fijne geestigheid stond geschreven.

Aan die episode uit mijn jonge jaren dacht ik terug bij de Kuiper-herdenking.

Wat hebben toen die ezels en raddraaiers zich in hun nakomelingen op een waarlijk voornamelijk wijze gewroken op den verwaten spot, die hun voorheen te beurt viel.

A. J. L. VAN BEECK-KALKOEN.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

De aanval op de Kerk in Duitschland.

Zes en negentig vooraanstaande Deutsche predikanten, behorende tot alle richtingen in de „Evangelische Kerk”, uitgezonderd die der Duitse Christenen¹⁾, hebben dezer dagen een manifest tot de Overheid gericht, waarin zij o.m. verscheidene vragen met betrekking tot Rosenbergs jongste publicaties stellen.

Mogen, zoo luidt het, Evangelische predikanten nog in het openbaar het Christelijk geloof als een „Goddelijke macht” erkennen, zonder dat zij en hun gehoor als verraders en staatsvijanden gebrandmerkt worden? Beschouw de leiding der nationaal-socialistische beweging de Christelijke kerken slechts als monumenten van schoone kunsten, of blijven zij ook naar hun meening Gods-huizen, waarin de gemeente samenkomt om het Evangelie van Christus te ontvangen?

De last van deze vragen is, gaan de adressanten voort, nog verzwaaard door het feit, dat er vrijheid bestaat om het woord te voeren tegen de Christelijke Kerk, terwijl de openbare verdediging van de Christelijke waarheid en de eer der geestelijkheid, belemmerd en verboden wordt. Indien de Overheid aan deze activiteit niet onomwonden paal en perk stelt, besluit het manifest, moet zij wel een einde maken aan het geloof van het volk in de beloften, die de vrijheid der Christelijke religie en de rechten der Christelijke Kerk garandeeren.

Deze klachten teekenen den tegenwoordigen toestand. De harde maatregelen tegen talrijke predikanten vervullen de Kerk met groote zorg. De inhoud van Rosenbergs nieuwste geschrift „Protestantische Rompilger”, versterkt haar in de meening, dat de aangevangen bestrijding met kracht voortgezet zal worden. Want deze brochure bevat een zeer fellen aanval op haar belijdenis en karakter, en beschuldigt de dienaren des Woords van trouweloosheid.

Aan de Kerk wordt verweten, dat zij voortgaat met de „allesondermijnende” prediking van zonde en genade, dat zij ook het Oude Testament handhaaft en dat zij het waagt de gedachten van talrijke groote Deutsche mannen te veroordeelen. Dit alles bewijst, volgens Rosenberg, haar „staatsgevaarlijk optreden”.

Pfarrer Homann formuleert in zijn reeds meermalen genoemde boek „Der Mythos und das Evangelium” de stelling, dat de „Mythe der twintigste eeuw” als „de profetie eener religie, welke uit het ras voortkomt en daaraan gebonden is, met Eckehart en Goethe, Kant en Schopenhauer, Lagarde en Nietzsche als profeten, de permanente zonde van den Deutschen mensch voorstelt, die in het „geschapen licht” de „bron van het leven” zoekt, en in de soevereine ziel het „een-zijn” met God en het „gelijk-zijn” aan den Schepper vindt”.

Deze uitdrukkingen brengen Rosenberg buiten zichzelf van toorn²⁾. Die toorn is de natuurlijke reactie van den natuurlijke mensch, die zich in zijn eer aangetast voelt, die moet aanhooren, dat de grooten uit het rijk van den geest, die hij diep vereert, schuldig staan tegenover God, omdat zij het Woord verwierpen en het menschedom van den weg tot het heil trachten af te voeren, en dus

1) Rosenberg citeert niet de hier genoemde stelling, maar enkele regels van pag. 183 van het boek van Homann, waar hetzelfde staat. De geheele text, welke Rosenberg niet weergeeft, luidt:

„De leer van het heil, dat alleen in Christus te vinden is, heft dus de Reformatie boven haar gansche omgeving. Met die leer vormt zij de wegscheiding tusschen idealisme en Christendom, en daarmee ook tusschen de mythe en het Evangelie. In dezen zin is het verwijt van Rosenberg, dat de vereering van Paulus een erizonde van het Protestantisme is, zeker begrijpelijk, een verwijt, dat echter door het Evangelie met den aanval teruggewezen moet worden, dat de „Mythe” als de profetie... (volgt: text artikel)... de permanente zonde van den Deutschen mensch voorstelt, die de verlossing van Jezus Christus verwierpt, omdat zijn verlangen alleen uitgaat naar de zelfverlossing zijner soevereine ziel.” Niet het wereld-denken, vervolgt Homann, maar alleen God's Woord herstelt het juiste evenwicht tusschen de drie groote categorieën van het geloof: God, mensch en wereld (Rosenberg citeert alleen de gecursiveerde woorden).

(Zie vervolg op blz. 100.)

Het Journalisme.

Jaren zijn voorbijgegaan sinds de goedaardige Jonathan zijn stukken schreef over D'Oprechte Haarlemmer Kourant. Toen kwam het dagblad bijna uitsluitend in de koperen bussen van de deftige Patriciërs-woningen. Menig gezeten burgerman met een spaarduitje waarin veler huidige banksaldo zich driemaal om kan draaien, sloot zijn oogen zonder dat ze ooit de bladen van een courant bestaard hadden. De dominee en de notaris brachten hem van tijd tot tijd wel op de hoogte van wat er in de wereld omging. Kuiper kwam en maakte zijn kleine luyden bewust. Zij lazen hun Standaard met z'n drieën en hun Heraut circuleerde in een grooten kring, maar zij spelden hem van a tot z. Zij aten de letters, zij herkauwden den inhoud in hun gesprekken, de krant was hun de sleutel op de poort van een andere wereld. Molenaars stapten van hun omgang de gemeenteraadszaal binnen en zoo'n vermaledijde burgerman praatte de regenten van hun stoel. Papier-scheppers en schultenvoerders redeneerden den modernen predikant van den kansel en zetten den geest in hun woonplaats om. Zij zaten niet in een crapaud bij den haard noch ritselden met een verveeld gebaar met een groot pak bladen met en zonder plaatjes. Neen, op een stoeltje met harden rug en rieten mat zaten zij na een langen werkdag, rimpels in het voorhoofd van inspanning en zij lazen driestarren, leaders, kameroverzichten, de fijne brieven van De Wilde, de zware artikelen van De Heraut. Zij beten in dezen kost zooals zij de tanden zetten in den hartigen pot van den man uit het volk en zij verteerden het voedsel bedaard en zorgvuldig. Dan kon het gebeuren, dat er een vergadering was in hun plaats, waarvan de notaris voorzitter was en de dokter secretaris en waar een academisch gevormd spreker een schoone rede hield. En zie, dan stond er een man op met een zwart zijden pet en een zwart strikje op zijn boezeroen en zoo'n mammetje, zoo'n kerel, nam den geleerden spreker tusschen zijn vereelde en gebruiende werkhanden en hij wreef dien zeergeleerden heer daartusschen tot pap! Dagelijks zat de groote professor der kleine luyden op zijn journalistieken kathedra en nooit of te nimmer heeft hij beter en meer toegewijde studenten gehad dan die boeren met de stallucht in hun buizen, dan die scheepmakers met de teer aan hun handen, dan die houtzagers met het zaagsel nog in hun baard.

Maar de tijden zijn veranderd. De dagen van het weekblaadje, van de krant-met-z'n-drieën, behooren tot het verleden. Wij leven in dagen, waarin veler meeningen verdrukt worden op vele rollen papier. De ganzenveer is verdronken door de stalen pen, de stalen pen door de Waterman, de Waterman door de schrijfpiano. De bladeren vallen van de rijkbeladen boomen. De volksmond heeft het oude spreekwoord herdoopt in: Spreken is zilver, maar schrijven is goud! Dat dit laatste waar is, heb ik niet bij ervaring. Wij hebben thans vele week- en dagbladen en vele illustraties en menige periodiek. Blijkbaar hebben wij gansch zeer meerdere en betere schrijvers dan vroeger, getuige het zegevierend journalisme van onze dagen! Hierover durf ik mij echter niet uit te spreken, aangezien goedwillige menschen ook de voortbrengselen van mijn schrijfsel in hun bladen willen opnemen. Daarvoor ben ik hun dankbaar, want schrijven is een voorrecht of althans gelezen te worden is een voorrecht. Want schrijven en gelezen worden dat is gemeenschap oefenen met een grooter of kleiner kring van menschen, vaak elkander van aangezicht onbekend. En zie, daar vliegt een woord langs een schrijfflint en dat woord vliegt zoo wonderlijk in het hart van een mensch, ik weet niet waar en het kan een band leggen tusschen harten. Zie, daarom vind ik, dat een schrijver en ook een schrijverken God veel moet danken voor zijn voorrechten en God vurig moet bidden dat Hij hem een helpend woordje doe schrijven, een straaltje licht, een weinig honig voor die menschen die daar naar verlangen, zooals zijn hart naar die dingen verlangt.

Maar het schrijf-isme moge toegenomen zijn, het lees-isme is zonder twijfel afgenomen. De menschen, die hun krant spelden, zijn niet zoo talrijk meer als vroeger. De lezer is ook lang zoo vriendelijk niet meer en de abonné niet zoo trouw als voorheen. Wij moeten God vurig bidden om het charisma van de pen. Om het woord dat ook onze middenstof pakt, ja dat tot onze zelfkant doordringt. Wij bidden des Zondags voor allen nood der christenheid. Het is mij opgevallen, dat ik nooit heb hooren bidden voor onze journalisten. Toch is er voor die bede alle recht van bestaan. God zegene onze christelijke pers en heilige die tot haar taak in het koninkrijk van den Menschen-zoon!

N. B.